

PLASTICA ANTROPOMORFĂ A AȘEZĂRII CUCUTENI A₃ DE LA SCÂNTEIA (JUD. IASI)

DE

CORNELIA-MAGDA MANTU

Cercetarea așezărilor cucuteniene aduce aproape întotdeauna în discuție materiale arheologice de o deosebită valoare artistică și nu rareori unele situri dețin piese cu caracter de unicat, ce îmbogățesc cu ipostaze noi repertoriul reprezentărilor canonice, tradiționale. Așezarea cucuteniană de la Scânteia, se găsește asemenea altora, contemporane, pe un promontoriu, în partea de sud a satului. Prin cercetările arheologice din perioada 1985—1990 am săpat o suprafață de 1390 mp., ocazie cu care am identificat 6 locuințe (din care 4 au fost cercetate integral, iar celelalte două doar secționare) și 56 de gropi. Materialul arheologic descoperit cu acest prilej, constă, ca în mai toate așezările acestei culturi, mai ales din ceramică, la care se adaugă unelte din diferite materiale și mai multe reprezentări plastice. Pe baza caracteristicilor ceramicii, atât din punct de vedere al formelor, dar și al decorului, așezarea pe care o cercetăm se încadrează în faza Cucuteni A₃.

Din săpăturile efectuate la Scânteia provin 263 de reprezentări plastice antropomorfe, din care doar o piesă este întreagă, iar restul fragmentare. În categoria pieselor fragmentare am inclus atât piesele de la care lipsește doar o mică parte din corp, dar și acelea din care s-au păstrat fragmente foarte mici (un picior, fragment de bust sau abdomen, gâtul sau doar capul). În toate cazurile fragmentarea pieselor nu este de dată recentă. Această situație a fost de altfel întâlnită și în alte așezări contemporane, constituind o caracteristică sesizată de mai mulți cercetători¹.

În ceea ce privește locul de descoperire a acestor reprezentări antropomorfe, putem preciza următoarele: din numărul total de piese 136 provin din locuințe, 56 din gropi, 54 din strat (în care am inclus și piesele descoperite în complexul 9 și lângă mormântul M 2), iar restul de 17 au fost descoperite *passim*. Tabelul I prezintă de altfel detaliat și repartizarea figurinelor în cadrul fiecărui complex, numeric și pe sexe. Ceea ce am dori să subliniem în plus este topografia, locul de descoperire a idoliilor în cadrul locuințelor. Acestei probleme în literatura de specialitate i s-a acordat o atenție bine-meritată, în fond de aici decurgând o serie de observații care pot întregi imaginea, posibilitatea de interpretare a fenomenelor derulate cu atâtea milenii în urmă. În cazul așezării de la Scânteia, cele mai multe statuete antropomorfe provin din jurul zonelor cu platformă de lut ars, puține din ele au fost descoperite pe platforma propriu-zisă, și un număr și mai mic au apărut sub aceasta (de fapt 3 piese, din care două sub locuința 5 și alta sub locuința 6). O situație deosebită o reprezintă locuința nr. 1, cu un număr foarte mare de statuete antropomorfe. În acest caz idoliile au fost descoperite de jur împrejurul platformei de lut ars sau printre dărâmăturile ei. Prezența unui număr așa de mare de piese indică fără îndoială existența unei construcții cu caracter de cult. O observație interesantă este și aceea că, din această locuință provin mai multe fragmente de ocră roșu, în forma lor minerală, naturală².

Prezența idoliilor antropomorfi în gropi este și ea cunoscută din prezentarea materialelor provenind din alte așezări cucuteniene. Și în acest caz, descoperirea unui număr așa de mare de piese în groapa nr. 21, credem că indică practici de cult, deși inventarul gropii nu este tipic.

Cea de a treia situație este descoperirea unei reprezentări antropomorfe în apropierea capului mortului nr. 2 (campania 1990). Idolul antropomorf descoperit (fig. 8/2) se afla la o distanță de

¹ Fragmentarea reprezentărilor plastice antropomorfe din arealul Cucuteni-Tripolie a fost sesizată de mai mulți autori și este interpretată ca un proces intenționat, legat de anumite practici de cult. Cf. N.S. Bibikov, *Poselenje Luka-Vrublevitzkaia*, în *MIA*, 38, 1953, după A.P. Pogojeva, *Antropomorfnaia plastika Tripolje*, Novosibirsk, 1983, p. 7 și 10. Autoarea precizează că din cele 2000 de statuete, doar 103 sunt întregi, ceea ce reprezintă 5%. Pentru arealul cucutenian nu se cunosc cifrele cu exactitate, dar din informațiile

furnizate cu amabilitate de colegul D. Monah, se pare că statuetele întregi sunt la fel de rare ca și în aria tripoliană. Acest fenomen a fost de altfel întâlnit și în așezările aparținând aspectului cultural Stoicani-Aldeni, vezi I.T. Dragomir, *Encoliticul din sud-estul României. Aspectul cultural Stoicani-Aldeni*, București, 1983, p. 97.

² Detaliile în legătură cu locuința nr. 1 de la Scânteia vor face obiectul unui alt studiu.

aproximativ 20 cm de capul celui de al doilea înhumat³. Prezența idolilor antropomorfi este indicată în cazul unor morminte din aria tripoliană⁴, astfel că descoperirea de la Scânteia se integrează unor situații cunoscute deja.

TABELUL I

Nr. crt.	Locul descoperirii	Nr. de piese	Sexul			Piese	
			masc.	fem.	neprecizate	întregi	arse secundar
1	Locuința 1	75	Masculine = 10	Feminine = 59	Neprecizate = 6	1F	1F
2	Locuința 2	7	Feminine = 4	Neprecizate = 3			
3	Locuința 3	3	Feminine = 2	Neprecizate = 1			
4	Locuința 4	12	Masculine = 2	Feminine = 10			
5	Locuința 5	25	Masculine = 3	Feminine = 19	Neprecizate = 3	2F	
6	Locuința 6	14	Masculine = 3	Feminine = 9	Neprecizate = 2		
7	Groapa 1	3	Feminine = 2	Neprecizate = 1			
8	Groapa 4	1	Feminine = 1				
9	Groapa 8	4	Feminine = 4				
10	Groapa 11	1	Feminine = 1				
11	Groapa 17	5	Feminine = 4	Neprecizate = 1			
12	Groapa 19	2	Masculine = 1	Feminine = 1			
13	Groapa 21	24	Masculine = 6	Feminine = 16	Neprecizate = 2	3M 2F	
14	Groapa 22	1	Feminine = 1				
15	Groapa 25	1	Feminine = 1				
16	Groapa 33	1	Feminine = 1				
17	Groapa 35	7	Masculine = 1	Feminine = 4	Neprecizate = 2	1F 1N	
18	Groapa 40	4	Masculine = 1	Feminine = 3			
19	Groapa 41	1	Feminine = 1				
20	Groapa 46	1	Feminine = 1				
21	Stral	52	Masculine = 11	Feminine = 34	Neprecizate = 7	2F 1N	
22	Complex 9	1	Feminine = 1				
23	Lângă mormânt. 2	1	Neprecizate = 1				
24	Passim	17	Masculine = 1	Feminine = 13	Neprecizate = 3	1F	

TOTAL=263

În ceea ce privește repartizarea pe sexe a idolilor antropomorfi descoperiți, și la Scânteia, ca în cele mai multe stațiuni cercetate, predomină cei feminini. Din 263 piese, 192 sunt feminine, 39 masculine și doar 32 de piese se încadrează în categoria „neprecizate”. Prezența numărului mare de statuete feminine a fost explicată de unii cercetători ca fiind legată de cultul fertilității-fecundității, a prezenței feminine — ce dă viață pretutindeni. În acest sens am atras atenția și asupra

³ Încercările noastre de a delimita groapa sau gropile mormintelor nu au fost încununete de succes. Așteptăm datarea radiocarbon. La nivelul la care au apărut resturile celor două schelete au fost descoperite fragmente ceramice cuculeniene. Astfel de materiale am găsit sporadic și sub nivelul cu înhumăți.

⁴ A.P. Pogojeva (*op. cit.*, p. 88, 96—99, 102) re-marcă prezența figurinelor antropomorfe în mormintele descoperite la Čapaevka (mormântul 23), Vyhatintzi (în 10 din cele 55 de morminte) și Maiaki. Aceași autoare indică și locul de descoperire a acestor idoli în cadrul mormântului: lângă cap, alături de vase, în vas sau pe pieptul mortului (p.99).

unui alt aspect și anume acela că, în cazul în care s-a descoperit într-o groapă o singură piesă, aceasta este totdeauna feminină.

O altă caracteristică a plasticii antropomorfe de la Scânteia credem că o reprezintă și faptul că cea mai mare parte a statuetelor, 194, sunt decorate, față de restul de 69, nedecorate. Și în alte așezări statuetele sunt în cea mai mare parte decorate. Din acest punct de vedere, stațiunea Hăbășești, unde majoritatea figurinelor sunt nedecorate, prezintă o situație aparte⁵.

Referitor la dimensiunile pieselor, remarcăm faptul că 176 sunt între 0—6 cm, 69 din ele se încadrează între 6 și 9 cm, iar restul de 18 depășesc 9 cm. Dintre statuetele de mari dimensiuni atragem atenția asupra celor din figurile 8/7 și 10/3, iar pentru cele mici indicăm pe cele din fig. 6/3 și 10/12.

Maniera de reprezentare a statuetelor antropomorfe prezintă elemente comune cu cele provenind din alte așezări ce aparțin culturii Cucuteni-Tripolie. Astfel, corpul omenesc este prezentat proporțional și dând dovadă de un adevărat realism, chiar dacă unele zone sunt foarte schematizate. Ca în întreaga plastică cucuteniană, și mai ales cea specifică perioadei Cucuteni A, trăsăturilor feței în general nu li s-a dat o atenție deosebită. Capul este sub forma unui cilindru ușor rotunjit în partea superioară, uneori mai lat decât gâtul (fig. 1/1—2, 6, 8), egal (fig. 1/9; 8/5) sau chiar ușor mai subțire decât acesta (fig. 2/11; 8/8). De cele mai multe ori ochii au fost redați prin apăsarea lutului moale cu degetele, manieră ce dă impresia, a ceea ce arheologii au numit pe drept cuvânt „bec d'oiseau” (fig. 1/3, 7—8, 10—12; 2/1, 5; 7/12; 8/8). În alte câteva cazuri, ochii sunt redați prin alveole de dimensiuni mai mari, simple (fig. 1/1) sau însoțite de mici perforații (fig. 1/2; 8/1—2). Între piesele descoperite la Scânteia, doar două prezintă perforații totale, de tip decupaj (fig. 1/11; 8/3) cu tradiții în cultura Gumelnița⁶ și care vor deveni specifice pentru fazele ulterioare cucuteniene. De remarcat și o piesă singulară, cu mai multe fețe (fig. 8/4), un adevărat „Janus”, ce-și găsește analogii acun și în alte stațiuni contemporane⁷. Gâtul poate fi simplu, prelung (fig. 1/1—2, 10, 12; 7/12; 8/2—5, 8), decorat cu incizii (fig. 1/3, 6—7) sau pictură (fig. 8/2). Torsul figurinelor, cu o singură excepție (fig. 7/11) nu prezintă mâini. În acest caz unic, se pare că artistul plastic a redat corpul cu brațele desfăcute. În rest în locul mâinilor apar niște proeminente umerale, care diferă. Astfel, unele sunt redade aproape în linie dreaptă (fig. 1/6, 10, 12—13, 16; 2/1,3—6, 11, 14; 7/1,6), altele sunt ușor ridicate în sus (fig. 1/7—8, 14—15, 17; 2/1, 8, 12; 7/12; 8/1—3; 9/6) sau chiar lăsate în jos (fig. 1/9; 2/13; 7/10). Câteva statuete prezintă niște cioturi mai lungi, care sunt ridicate în sus (fig. 8/4—5; 9/2). Talia este în cele mai multe cazuri modelată cu eleganță și foarte rar este neglițată (fig. 7/6, 10, 14). Picioarele sunt împreunate la statuetele feminine și depărtate la cele masculine. Partea dorsală a corpului feminin, cu fesele, este modelată amplu, pentru a sublinia steatopigia, dar nu pentru a o exagera. În aproape toate cazurile când s-a păstrat partea de jos a statuetelor feminine — observăm că acestea se termină în forma unei baze conice (fig. 2/5, 7, 8—10; 12—13; 3/1—3, 6—7, 9; 4/2—8; 5/12—13, 15; 6/1—6; 7/1,3—6,8—10, 13—16; 8/6—7; 9/1,4) și doar la două aceasta e ușor evazată (fig. 5/3—6). Studierea poziției corpului indică faptul că doar opt statuete au fost redade în picioare, față de 90 care sunt în poziție șezândă și 165 care nu pot fi încadrate în una din aceste categorii.

După cum precizăm și mai înainte, cea mai mare parte a statuetelor antropomorfe descoperite la Scânteia sunt decorate. În cele mai multe cazuri piesele sunt acoperite cu un decor incizat. Probabil că după această decorare statuetele erau acoperite cu culoare roșie⁸, situație ce se mai poate observa chiar și astăzi pe unele din ele (fig. 1/6; 2/9; 3/1; 5/11—12; 6/6; 10/1). Dacă urmărim cu atenție decorul incizat de pe trupul statuetelor observăm că cei care le-au modelat au avut în vedere respectarea unor canoane. Există anumite zone decorative, ca de pildă — umerii și bustul, zona abdominală, zona feselor și picioarelor propriu-zise. După cum remarcăm și atunci când ne-am referit la maniera generală de realizare a corpului omenesc, gâtul este în general nedecorat, dar în câteva cazuri de la el pornesc unele elemente decorative interesante. Este vorba de un colier din mai multe elemente în unghi (fig. 1/6, 9, 12—14; 2/5) ce atârnă pe bust și care se întâlnește în unele situații pe ambele fețe ale figurinei (fig. 1/9, 14; 2/5). Alteori aceeași zonă pare a fi decorată cu unul sau două șiruri de amulete sau talismane (fig. 1/7, 10, 17; 2/2, 4, 8)⁹. În unele cazuri, în mod special, sub aceste șiraguri sunt agățate și pendentive propriu-zise ce pot fi recunoscute cu ușurință.

⁵ Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești. O monografie arheologică*, București, 1954, p. 406—408.

⁶ *Ibidem*, p. 409; idem, *Arta preistorică în România*, București, 1974, fig. 246—248, fig. 252.

⁷ Idem, *Semnificația și originea unui tip de figurină feminină descoperită la Rast (r. Băilești, reg. Craiova)*, în *SCIV*, VII, 1956, 1—2, p. 95; Gh. Dumitroaia, *Plastica antropomorfa din așezarea cucuteniană de la Răucești-Munteni, județul Neamț*, în *MemAntiq*, XV—XVII, 1983—1985 (1987), P. Neamț, fig. 10/1.

⁸ A.P. Pogojeva (*op. cit.*, p. 115) menționează că unele statuete erau încrustate cu alb. I.T. Dragomir (*Principalele rezultate ale săpăturilor arheologice de la Bercești, Dealul Bulgarului (1981)*, județul Galați, în *MemAntiq*, IX—XI, 1977—1979 (1985), Piatra Neamț, p. 103, fig. 22—24) indică de asemenea pictura cu roșu crud pe unele statuete.

⁹ A.P. Pogojeva (*Beiträge zur allgemeinen und vergl. chenden Archäologie*, 7, 1985, p. 130, Tabel 7) indică astfel de talismane, amulete, mai ales la figurinele din aria tripoliană.

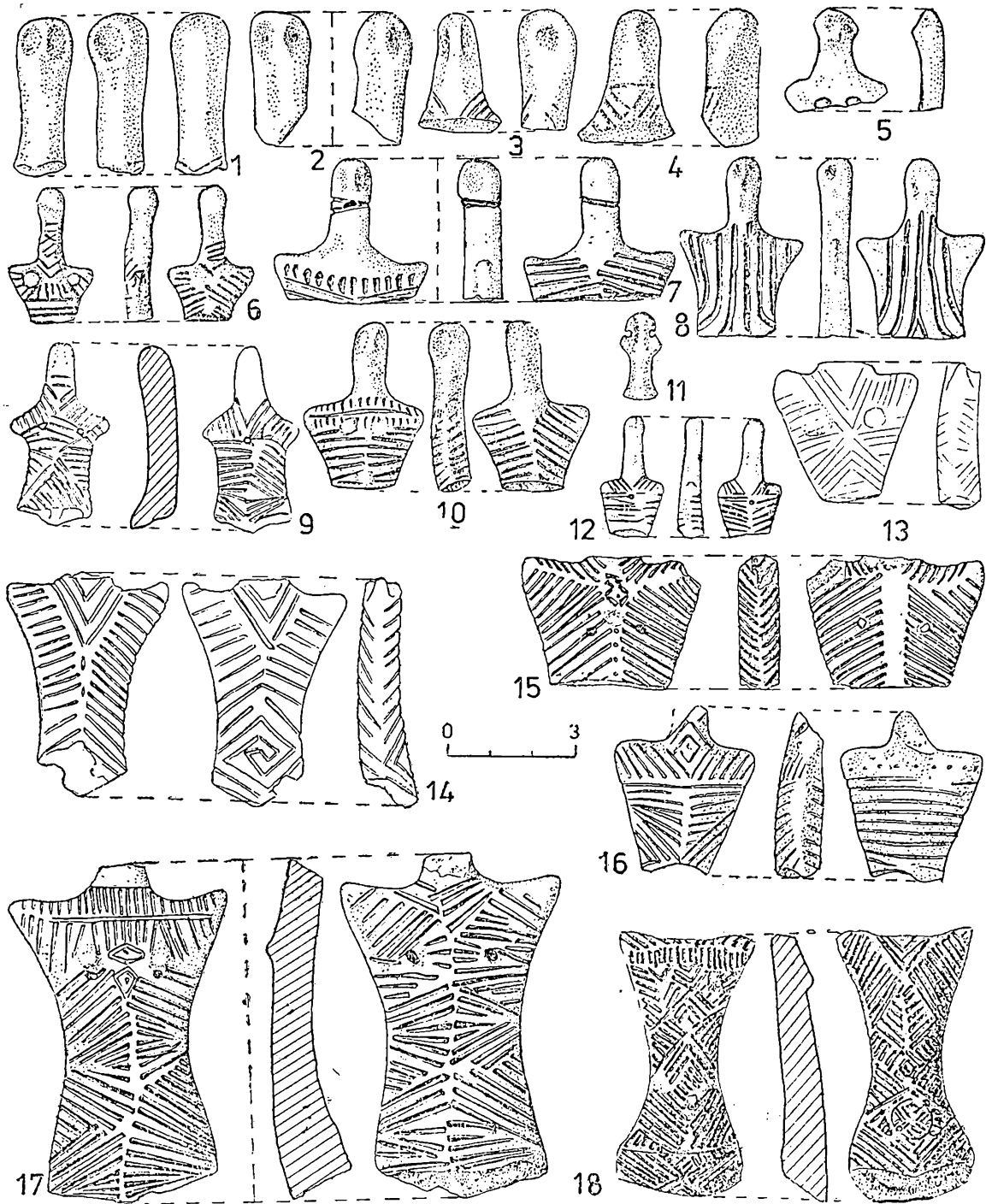

Fig. 1. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1: 1, 3, 9, 12; locuința 4: 6; locuința 5: 4, 10-11, 16; locuința 6: 18; groapa 8: 14; groapa 21: 5, 8, 15; groapa 35: 7; strat: 13, 17; passim: 2.

Unele pandantive sunt de tip romboidal, cu o mică perforație centrală; una din statuete are două piese de acest fel (fig. 1/17), iar cea de a doua, una (fig. 1/15). O altă statueta este decorată cu un pandantiv circular (fig. 2/6). Aș vrea să atragem atenția și asupra unei alte piese, în care pandantivul de tip romboidal rezultă din decor (fig. 1/16). Prezența engolpioanelor la gâtul unor statuete se întâlnește și în alte așezări cucuteniene din faza Cucuteni A, cum ar fi Drăgușeni, Rău-

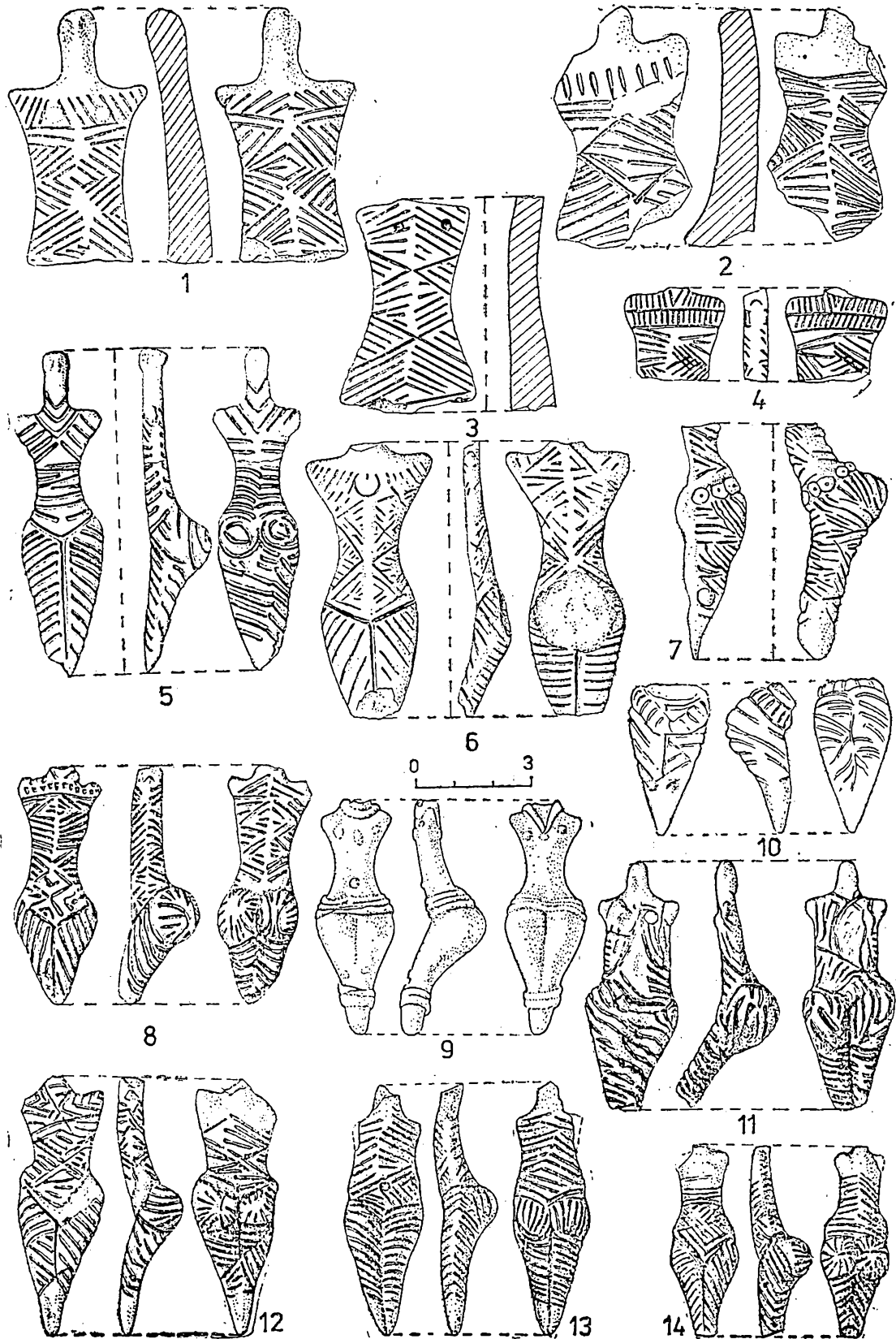

Fig. 2. Idoli antropomorfi, Scânteia, Locuința 1 : 1, 3, 5, 7, 10, 13-14; locuința 5 : 9; groapa 21 : 4, 8, 12; strat : 2, 6, 11.

cești, Târpești, Dumești etc.¹⁰ Porțiunea cuprinsă între umeri și zona ingvinală este decorată în maniere diferite. Astfel, putem observa linii incizate orizontale (fig. 1/10, 12, 16-spate; 2/5, 14; 3/3) sau orientate oblic față de ce am putea numi „coloana vertebrală” (fig. 1/7, 10, 14—16). Sunt frecvente cazurile când acest tip de decor este întâlnit atât pe fața, cât și pe spatele statuetei, dar și cele în care are loc combinația liniilor orizontale și oblice (fig. 1/6, 10, 12, 16; 2/14).

Un alt motiv decorativ des întâlnit pe această zonă este cea a liniilor unite în formă de triunghi — ce formează apoi romburile, care apar pe ambele fețe ale statuetelor (fig. 1/17—18; 2/1—3, 6, 12; fig. 3/1—2; fig. 6/2, 5), sau poate fi combinat cu linii orizontale pe una din ele (fig. 1/9)¹¹. Între statuetele descoperite, una singură este decorată în această zonă cu linii verticale ce se curbează ușor spre talie, pe ambele fețe (fig. 1/8). Dacă în majoritatea cazurilor decorul este realizat cu oarecare grijă, se întâlnesc însă și câteva statuete pe care el are un caracter neglijent (fig. 2/4, 6, 11—12, 14). Statueta din fig. 4/1 reprezintă un caz aparte — când toracele este mărcat de câteva incizii asimetrice, iar spatele este decorat cu incizii inegale, organizate în trei șiruri verticale. Apar de asemenea șiruri de mici perforații pe zona centrală a bustului (fig. 1/15) sau la nivelul de sub umeri (fig. 1/16). Săniile sunt realizați din mici pastile în relief, deseori asimetrice ca mărime (fig. 1/5—6, 10, 13; 2/1, 11) sau mici perforații (fig. 1/9, 15, 17; 2/3); doar în cazul statuetei din fig. 4/1 sunt redați prin două perforații mari.

Am vrea să mai atragem atenția asupra unui cerc incizat, decorat cu linii orientate în grupuri de raze, ce s-a întâlnit pe o singură statueta din cele de la Scânteia (fig. 1/18).

Zona ingvinală este mărcată de obicei prin linii puternic incizate, în formă de triunghi cu vârful în jos (fig. 2/5—6, 8, 12, 14; 3/1—4, 6—8; 4/1—3, 6—8; 6/1—2, 6). Alteori este pusă în evidență doar prin schimbarea direcției inciziilor — v. fig. 5/5, 7—9; 6/5; 4/8; 2/13; 3/6.

Interesantă este și situația unor statuete feminine, care sunt nedecorate în partea superioară și care prezintă incizii doar din această zonă în jos. Este vorba de trei statuete (fig. 7/12—13), din care una singură este decorată și pe spate (fig. 4/1). Pentru statueta din fig. 7/13 am înclinat chiar să credem că este vorba de un fel de șorț, ce se întâlnește și în fazele mai târzii¹². Același lucru l-ar putea sugera și reprezentarea din fig. 4/5, ambele statuete având în comun un decor incizat cu spirale și ove. Trebuie să semnalăm apariția pe unele statuete de la Scânteia și a unor centuri (brăie). În cele două cazuri pe care le-am întâlnit este vorba de o centură în relief, incizată, cu linii verticale, aplicată ulterior modelării (fig. 2/10), și, respectiv, de o centură realizată din buline (fig. 2/7), inegale ca mărime, cu un orificiu central, redat cu rigoare de modelator.

Partea din față a picioarelor este despărțită de cele mai multe ori de o incizie care se oprește înainte de bază (fig. 2/5—6, 8, 10, 12, 14; 3/1—2, 4—5, 7—8; 4/2—3, 5; 7/13), dar poate merge și până la aceasta (fig. 3/3; 4/4). Alteori linia de demarcație dintre picioare este sugerată doar de linii orientate invers ale decorului (fig. 2/13; 3/5—6; 4/7—8). Inciziile de pe picioare sunt atât pe partea frontală, cât și pe cea dorsală, oblice (fig. 2/8, 14; 3/3; 4/4—8), organizate sub formă de triunghiuri (fig. 2/12; 3/1—2, 7—8; 5/1—2, 5, 9, 12, 14; 6/5) sau pot apare combinații între aceste două tipuri pe una din fețe (fig. 6/1, 4; 7/13). În alte cazuri picioarele sunt decorate cu incizii oblice ce pornesc din apropierea celei centrale, ce demarcează membrele și devin aproape orizontale (fig. 2/6; 3/6; 4/4; 5/3—4, 13). Doar pentru două statuete remarcăm un decor total neglijent (fig. 4/1—2).

Genunchii, ca și buricul sunt redați prin mici pastile în relief (fig. 2/7, 10, 13; 3/1, 3; 4/4; 6/6; 7/13), dar și prin mici orificii (fig. 3/2; 4/7). În ceea ce privește decorul de pe fese, și acesta cunoaște mai multe variante. Astfel, întâlnim decorul organizat în grupuri de triunghiuri (fig. 3/2, 5; 5/3, 9—10; 6/5), linii simple, verticale (fig. 2/6; 3/13; 4/6; 5/4) sau orizontale (fig. 4/7; 5/14; 6/1, 3), alături de spirale simple (fig. 3/4; 5/5, 15) sau înfășurate (fig. 4/5; 5/13, 15). La unele statuete în această zonă apar două registre decorative sau unul singur în care s-au folosit linii incizate, ce pot fi comparate cu „razele” (fig. 2/8, 12, 14; 3/8; 5/7, 12; 6/6).

Pe singura statueta întreagă (fig. 2/5) decorul este realizat din linii incizate în cerc; alte câteva statuete sunt decorate cu jumătăți de ove (fig. 5/5, 6; 6/2, 4; 7/13) sau incizii neglijente ce nu pot fi grupate în nici una din categoriile de mai sus (fig. 2/11; 3/3; 4/13; 5/2).

Câteva din piese prezintă unele particularități. Astfel, la una din figurine zona fesieră este decorată cu incizii organizate în elipsă, iar între acestea apar mici alveole (fig. 5/11); în alt caz,

¹⁰ A. Crismaru, *Drăguseni. Contribuții la o monografie arheologică*, Botoșani, 1977, fig. 55/1—2 și pl. V; R. Maxim-Alaiba, *Locuința nr. 1 din faza Cucuteni A 3 de la Dumești (Vaslui)*, în *Acta M.M.*, V—VI, 1983—1984, p. 101, fig. 122—124; Gh. Dumitroaia, *op. cit.*, fig. 3.1: 5.4—5; 6/1.7; S. Marinescu-Bileu, *Tirpești. From Prehistory to History in Eastern Romania*, BAR International Series, 107, Oxford, 1981, fig. 188.1.

¹¹ Decorul incizat în triunghi sau romb este interpretat ca reprezentând însemne ale fecundității și feminității, chiar a câmpurilor însămânțate. Repetarea acestor simboluri este

considerată necesară pentru a înlăni funcțiile magice; S.N. Bibikov, *Poselenie Luk-a-Vrublenskojaja zemledelcev eneolita*, în SA, 1—2, 1965, p. 35; N.Ja. Merpert, R. M. Muncaev, E. K. Černyš, *Eneolit SSSR*, Moskva, 1982, p. 242.

¹² A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 132, tabel 22, indică mai multe modele de „șorțuri”, dintre care, cel mai apropiat mi se pare cel descoperit la Košilovtzi. Piesele menționate prezintă analogii pentru decorarea acestei zone, cu o figurină descoperită la Târpești în stratul Cucuteni A (cf. S. Marinescu-Bileu, *op. cit.*, fig. 191/1).

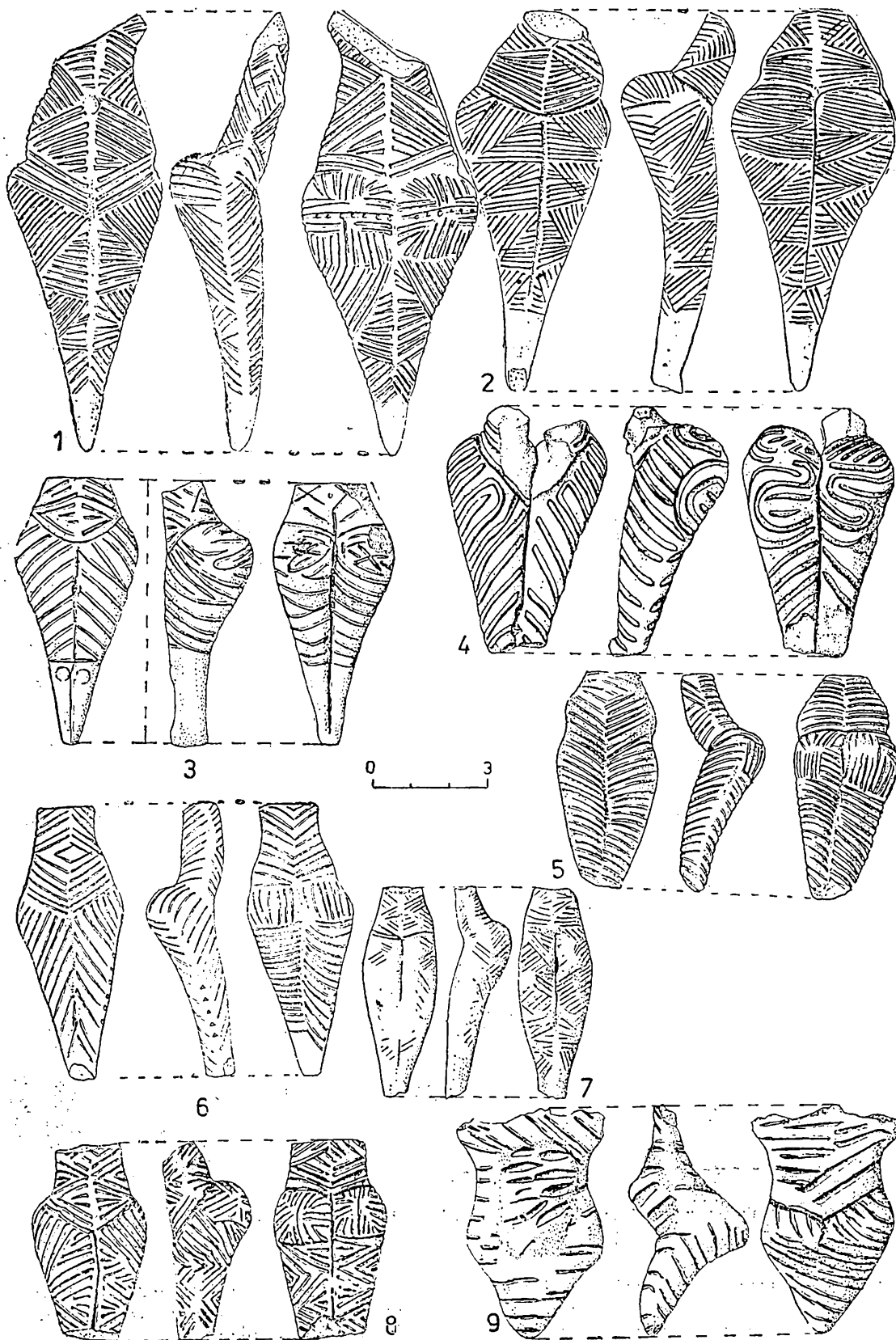

Fig. 3. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1: 3, 5-6; locuința 6: 1, 2; groapă 21: 7-8; groapă 40: 9; strat: 4.

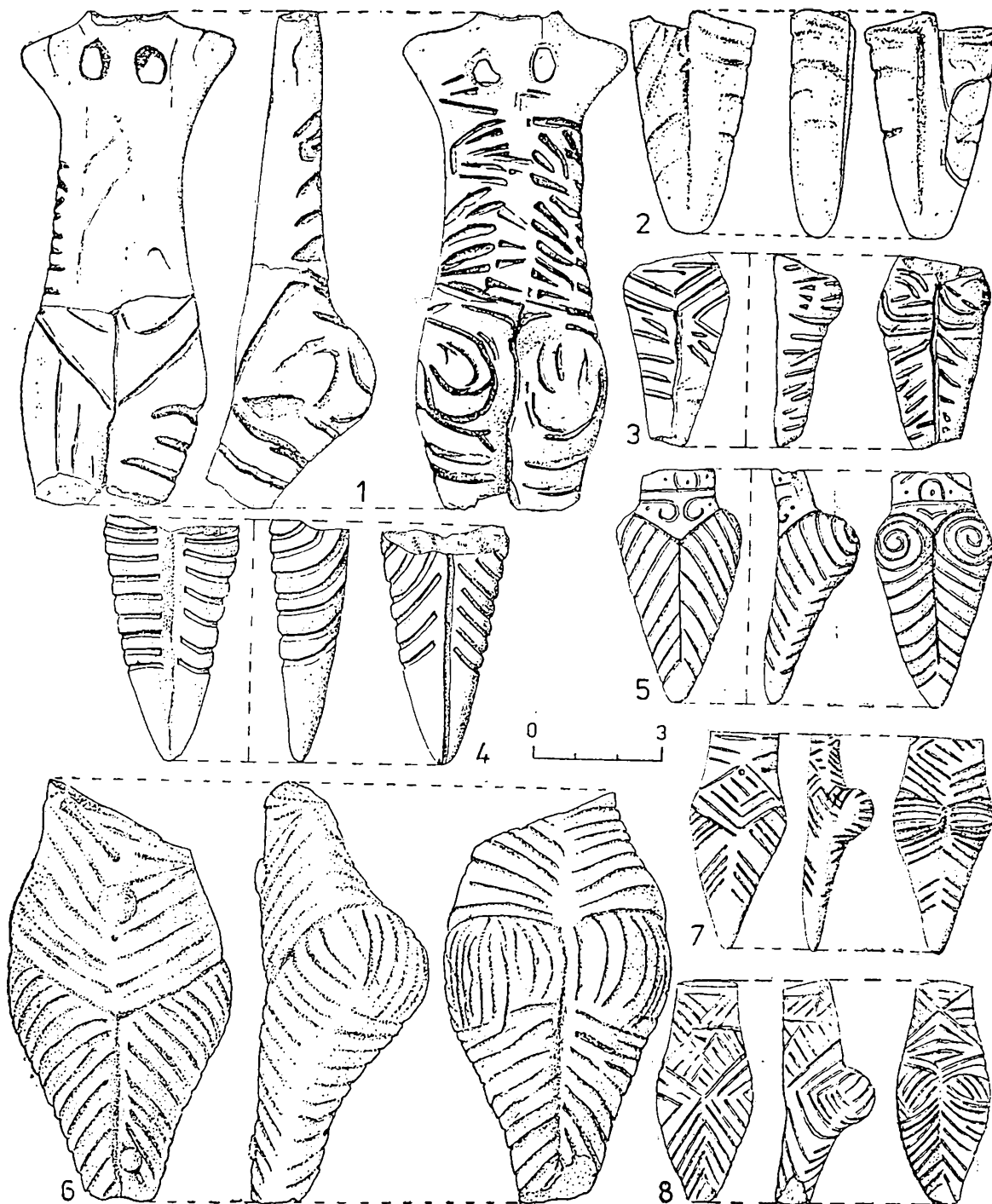

Fig. 4. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1: 2-4, 6; groapa 21: 1,7; strat: 5; *passim*: 3.

pe șold apar două cercuri concentrice, incizate, în ultimul dintre ele fiind circumseris un triunghi (fig. 5/1), iar zona ingvinală este la rândul ei marcată de șase mici triunghiuri, așezate cu vârful în sus; în ultimul caz la care vrem să ne referim fesele sunt împărțite în două registre printr-o incizie dublă, ce este decorată cu mici alveole circulare, iar pentru umplerea registrelor s-au folosit atât incizii verticale cât și orizontale (fig. 3/1).

Între statuetele descoperite la Scânteia, una singură este redată în postură de femeie însărcinată (fig. 3/9). Este realizată dintr-o pastă ușor zgrunțuroasă, decorată cu incizii relativ adânci. Pe abdomenul figurinei, după modelare s-a lipit un cocoloș de lut care sugerează graviditatea. Piese similare au mai apărut și în alte stațiuni cucuteniene¹³.

În afară de aceste statuete bogat decorate prin incizii, în aceeași categorie am inclus și pe cele la care incizarea este doar sumară, indicând uneori doar zona ingvinală (fig. 7/1) și separarea picioarelor (fig. 7/14) sau constituind un decor abia schițat (fig. 7/15—16). O singură statueta feminină (fig. 8/6) este decorată pe abdomen cu șase pastile din lut ars, aplicate ulterior modelării, inegale ca mărime. Astfel de statuete au mai fost semnalate în așezarea de la Hăbășești¹⁴.

„Venus de la Scânteia” reprezintă o apariție singulară printre statuetele din așezare (fig. 2/9), degajând o deosebită eleganță și gingășie, ce sunt accentuate de proporționalitatea elementelor anatomiche, care dau și senzația de perfecțiune. Statueta a fost realizată dintr-o pastă omogenă, cu nisip fin în compoziție, de culoare roșietică-cenușie. La gât atârână un colan, circular pe bust și terminat în unghi pe spate. În jurul mijlocului apare un brâu, realizat din trei benzi în relief. Statueta este redată cu picioarele lipite, marcată de o ușoară incizie și se termină într-un vârf ușor rotunjit. În apropiere de extremitatea de jos a picioarelor apare un alt brâu, la fel de lat, alcătuit de această dată din două benzi. Statueta prezintă buricul și genunchii sub forma unor pastile în relief. Pe bust, în dreptul sânilor, dar și pe spate, apar câte trei buline în relief, inegale ca mărime. Pe toată suprafața statuetei, dar mai ales în dreptul brâului de pe mijloc și al celui de la picioare, se observă urme de pictură cu roșu crud¹⁵.

În categoria pieselor nedecorate le-am inclus pe acelea care nu au nici un fel de decor, pictat sau incizat. Acestei categorii îi pot fi atribuite atât unele statuete cu siguranță feminine (fig. 7/3—10; 9/4) și altele, al căror sex nu poate fi precizat (fig. 7/11; 8/3—5, 8; 9/6)¹⁶.

Asupra figurinelor pictate ne vom opri doar pe scurt. În general, se apreciază că numărul pieselor de acest tip în faza Cucuteni A este destul de redus¹⁷. La Scânteia unele statuete au fost pictate cu o culoare roșie-închisă (fig. 7/2; 8/9; fig. 9/2, 5) sau cu una gălbui deschisă (fig. 8/1—2, 7; 9/1, 3—4, 7). Din păcate, elementele de decor pictat care s-au păstrat sunt insuficiente pentru a putea face o descriere mai amănunțită. Se folosea un decor de linii înguste sau mai late, roșii, bordate cu negru, din ultima culoare păstrându-se doar urme vagi (fig. 8/2; 9/1, 3, 7).

Statuetele masculine descoperite în așezarea de la Scânteia, în număr destul de mare față de alte așezări contemporane, constituie la rândul lor un material deosebit de interesant de analizat¹⁸. Sunt redată întotdeauna cu picioarele desfăcute, ceea ce le deosebește de cele feminine și ne ajută la identificare, chiar în lipsa detaliilor anatomiche (fig. 10/5—9, 12; 11/5—7). Multe statuete însă dețin și detaliile anatomice sexuale (fig. 9/6; 10/1—4, 10—11; 11/3—4, 8—9). Modelarea statuetelor masculine s-a făcut în general cu aceeași grijă ca și cele feminine, denotând o anume eleganță, dar și realism, ce provin fără îndoială și din proporționalitate. Ca și în cazul celor feminine, capul, gâtul și brațele sunt mai neglijate sau foarte schematizate. Bustului i s-a dat o mai mare atenție, talia a fost pusă în evidență cu grijă, zona ingvinală conține însemnele sexuale, dar picioarele au fost tratate tot într-o manieră schematică. Majoritatea fragmentelor ce se păstrează sunt fără picioare. Totuși, în puținele exemplare la care acestea apar, se vede că genunchiul a fost modelat prin apăsarea lutului moale cu degetele (fig. 10/3); în două cazuri picioarele se termină în formă de unghi ascuțit (fig. 10/8, 12), iar în alte două par să indice o bază plană (fig. 10/3, 6). Multe din statuetele masculine descoperite prezintă elemente decorative deosebite: este vorba de eșarfe în diagonală pe bust și centura sau brâul, de deasupra bazinului. Existența acestor elemente decorative a

¹³ Primele statuete eneolitice cu semne de graviditate au apărut în Asia Mică, de unde s-au răspândit și în estul Europei. J. Mellaart, *Çatal Hüyük*, Londra, 1967, p. 180 și urm.; Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, București, 1979, p. 73; A.P. Pogojeva, *Antropomorfnaja...*, p. 75, 96, 99 și 114, menționează astfel de reprezentări în așezările de la Sofievka II, Caracușanii Vechi și o piesă descoperită în mormântul 2 de la Vyhvatintzi, aparținând unei fetițe.

¹⁴ Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, fig. 32/1 și 34/4.

¹⁵ Deși piesa în sine reprezintă un unicat, pentru unele detalii decorative există analogii. Cele trei buline în relief reprezintă analogiile indicate deja la nota 13, în timp ce statuete feminine cu coliere sau eșarfe au mai fost întâlnite la Cucuteni, Hăbășești sau Trușești; H. Schmidt, *Cucuteni in der oberen Moldau*, Berlin-Leipzig, 1932, pl. 31/3 și 32/2; Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, p. 405, fig. 32/2, 34/4, 8; M. Petrescu-Dimbovița, *Șantierul Trușești*, în *SGIV*, 4, 1953, 1—2, p. 21, fig. 13/4; N. Berlescu, *Plastica cucuteniană*

din vechile colecții ale Muzeului de istorie a Moldovei, în *Arh-Mold*, II—III, 1964, p. 69, pl. I/1 și IV/3.

¹⁶ Pentru piesele complet nedecorate există unele analogii cu figurinele descoperite și în aria Stoicani-Aldeni; I.T. Dragomir, *Eneoliticul din sud-estul...*, fig. 49/2, 4; 51/3; 55/6—7; Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, fig. 33/1; A.P. Pogojeva, *Beiträge zur...*, fig. 340, 346, 352, 354, 357, 405, 448—449, 617, 1004.

¹⁷ Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică...*, p. 211; idem, *Arta culturii Cucuteni*, p. 76, fig. 60.

¹⁸ A.P. Pogojeva, *Antropomorfnaja...*, p. 10: autoarea face observația că din 2000 de piese analizate, care aparțin culturii Tripolie, cele masculine sunt doar în număr de 48, ceea ce reprezintă 2,5%. Pentru aria Cucuteni nu s-a făcut încă o apreciere a raportului dintre statuetele feminine și cele masculine, dar din informațiile sumare pe care le deținem, rezultatul este în favoarea celor feminine. I.T. Dragomir, *Principalele rezultate...*, p. 102: din cele peste 70 figurine descoperite, doar două sunt masculine.

Fig. 5. Idoli antropomorfi, Scântea. Locuința 1: 3-4; locuința 2: 14; locuința 5: 2; groapa 1: 11; groapa 8: 1; groapa 21: 7, 13; strat: 5, 10, 15; passim: 5, 8-9, 12.

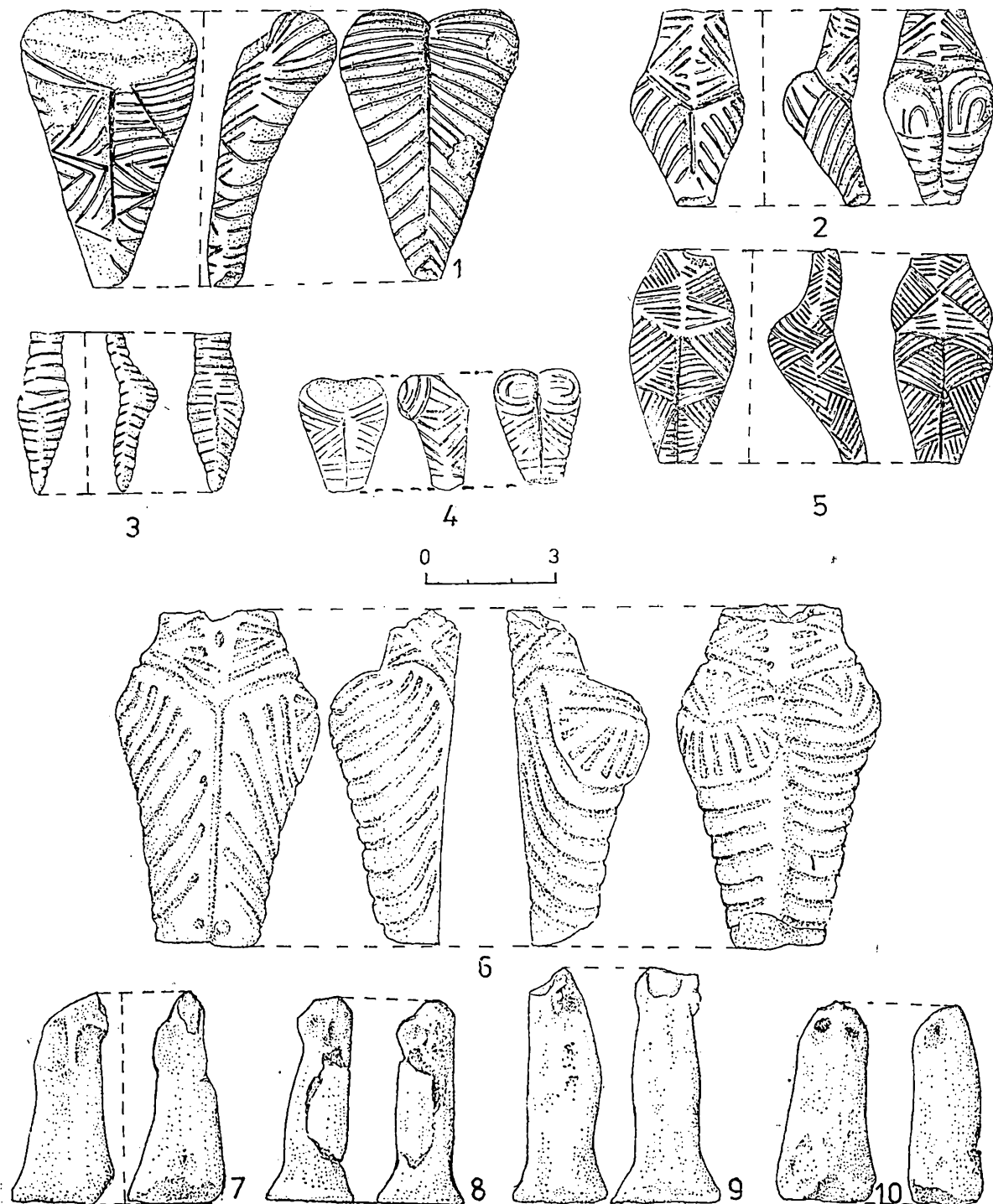

Fig. 6. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1: 2-6; locuința 4: 8; locuința 5: 1, 7, 9; groapa 21: 10.

atras de mai mult timp atenția arheologilor. Prezența lor este legată de anumite semne distinctive sociale sau după alți autori ar putea indica eventual inițierea spirituală¹⁹.

Centurile sunt simple (fig. 10/2—3, 9, 11—12) sau decorate cu incizii oblice (fig. 10/5), în zig-zag (fig. 10/1, 4, 10). Doar în cazul unei singure statuete (fig. 10/12) centura este indicată printr-o linie incizată, subțire. La fel ca și centurile, eșarfele în diagonală de pe bust sunt realizate dintr-o bandă de lut aplicată ulterior modelării, de aceeași lățime sau inegală, simplă (fig. 11/2), ori cu un motiv incizat, din grupe de linii orizontale și verticale (fig. 11/1). Pe o singură statueta se observă atât eșarfa în diagonală cât și centura (mai precis urme din aceasta — fig. 11/4). O altă statueta masculină, cu centură simplă, prezintă la gât resturi dintr-un colier (fig. 10/11). Astfel de însemne sociale, ca eșarfa și centura, au fost identificate relativ recent și pe alte figurine cucuteniene la Dumești, într-un complex considerat de cult²⁰.

Un alt amănunt interesant — unele statuete masculine au mameloane realizate din pastile de lut, aplicate ulterior modelării (fig. 10/1—4, 10—11; 11/1—2) sau simple perforații (fig. 11/6); într-un singur caz este o combinație între pastile în relief și o perforație (fig. 10/11). Prezența sânilor la statuetele masculine nu este legată de existența eșarfei sau a centurii, dar este adevărat, că cel puțin la Scânteia, apare mai des în cazul celor cu centură. Din acest punct de vedere, putem reaminti ca analogii pentru piesele în discuție pe cele menționate anterior, provenind de la Dumești²¹. Se pare că în cadrul idolilor masculini se găsesc și cei mai mulți imortalizați în poziție de orant (fig. 8/4; 9/2, 10/12), ipostază destul de rară de altfel²².

Din așezarea de la Scânteia mai provin 11 statuete foarte schematizate, de formă aproape cilindrică, cu baza ușor evazată, care prezintă o tratare morfologică doar în partea superioară. În lutul moale s-a apăsât cu degetele indicându-se, ca și în cazul capetelor de la figurine, două alveole ce ar putea sugera ochii, iar carena, nasul (fig. 6/7—10). Și acest tip de statuete este deja cunoscut în aria cucuteniană, chiar dacă, în general, ele apar în număr mic²³. Aceste reprezentări antropomorfe atât de stilizate, sunt de asemenea legate de cultul zeiței fertilității și fecundității²⁴.

În rândurile ce urmează vom încerca să tragem câteva concluzii referitoare la materialul prezentat. Având în vedere numărul mare de idoli descoperiți la Scânteia (274), considerăm că așezarea pe care o cercetăm poate fi considerată ca având un specific legat de practicile de cult. Dacă la figurinele prezentate aici adăugăm vasele antropomorfe (întregi și fragmentare) descoperite²⁵ sau fragmentele ce conțin reprezentări antropomorfe, ipoteza menționată mai sus pare să devină veridică, în situația în care nu s-a săpat decât o mică suprafață din așezare.

Cum am încercat să precizăm mereu de-a lungul acestui expozeu, figurinele de la Scânteia se încadrează ca manieră de realizare plastică în cadrul celor cunoscute în faza Cucuteni A. Cele mai multe dintre ele, feminine, sunt decorate cu incizii, conform unor tradiții stabilite deja ca fiind precucuteniene. Diversitatea motivelor decorative redă cred ingeniozitatea artiștilor plastici și ilustrează în fond și unicitatea naturii umane. Nu am insistat în mod special asupra manierei de realizare tehnologică a statuetelor, pentru simplul motiv că alți arheologi au precizat deja toate detaliile, iar piesele descrise aici prezintă aceleași caracteristici.

Analizând semnificația materialului de la Scânteia, se observă prezența unor mari teme religioase, ce se întâlnesc în religiile preistorice și care își au originea în Orient²⁶. Numărul mare de statuete feminine indică prezența conceptului fecundității și fertilității, întruchipat de Marea Zeiță, a-toate-creatoare, surprinsă în mai multe ipostaze: aceea de fecioară nubilă (fig. 2/5—6, 8—9), matură (fig. 3/1—2; 4/6; 8/7, 9) sau purtând în pânzele viața viitoare (fig. 3/9)²⁷. Alături de ea apare bărbatul, acolitul, necesar perpetuării vieții (fig. 10/7, 9, 12). Subordonată aceleiași mari teme este și prezența androgenului, ilustrată la Scânteia prin mai multe exemplare (fig. 10/1—4, 10—11; 11/1—2,6) și probabil și prin una din cele două reprezentări de pe pithosul din locuința 4²⁸.

¹⁹ Unii autori consideră eșarfa și centura un apanaj al reprezentărilor masculine (cf. A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 125), în timp ce alții au observat că ele pot apărea și la cele feminine (apud *Eneolit SSSR*, p. 244). Această afirmație se verifică și prin descoperirile mai vechi de la Drăgușeni; A. Crișmaru, *op. cit.*, fig. 54/5; 55/1; de la Târpești — S. Marinescu-Bilcu, *Târpești*, fig. 189/1, 195/1, sau cele mai noi de la Scânteia. Astfel de statuete au fost înregistrate și de Vl. Dumitrescu (*Arta culturii Cucuteni*, p. 75).

²⁰ R. Maxim-Alaiba, *op. cit.*, p. 102, fig. 8—13.

²¹ *Ibidem*.

²² A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 130.

²³ Vl. Dumitrescu, *Arta culturii Cucuteni*, p. 76, fig. 62/a—b; A. Crișmaru, *op. cit.*, p. 65, fig. 58/4—6; Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, p. 417—418, fig. 37; Gh. Dumitroaia, *op. cit.*, p. 24—25, fig. 9/6.

²⁴ A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 112.

²⁵ A. Nițu, V. Chirica, *Două vase cucuteniene cu caractere antropomorfe recent descoperite*, în *Hieraxus*, VII—VIII, 1989, p. 17—27, fig. 1—2; C.M. Mantu, *Vases anthropomorphes*

du site Cucuteni A 3 de Scinteia (dép. de Iași), în *Le paléolithique et le néolithique de la Roumanie en contexte européen*, Iași, 1991, p. 328—334; idem, *The Anthropomorphic Representations from the Precucuteni and Cucuteni Cultures*, comunicare susținută la simpozionul internațional „Anatolia and the Balkans pre-bronze age relations”, Istanbul, 18—22, noiembrie 1991.

²⁶ Vl. Dumitrescu și colab., *Hăbășești*, p. 420; A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 106, 109.

²⁷ C. Mateescu, I. Voinescu, *Representation of Pregnancy on Certain Neolithic Clay Figurines on Lower and Middle Danube*, în *Dacia*, N.S., XXVI, 1982, 1—2, p. 55. Autorii observă faptul că în cultura Starčevo-Criș și în Precucuteni astfel de apariții sunt rare, iar singurele statuete care pot fi incluse în această colecție aparțin fazei Precucuteni III târziu, denotând o puternică influență sudică (cf. J. Mellaart, *Çatal Hüyük*, Londra, 1967, p. 180 și urm.).

²⁸ C.M. Mantu, *Reprezentări antropomorfe pe ceramica așezării Cucuteni A 3 de la Scinteia, jud. Iași*, în *SCIVA*, 43, 1993, 3, p. 307—315.

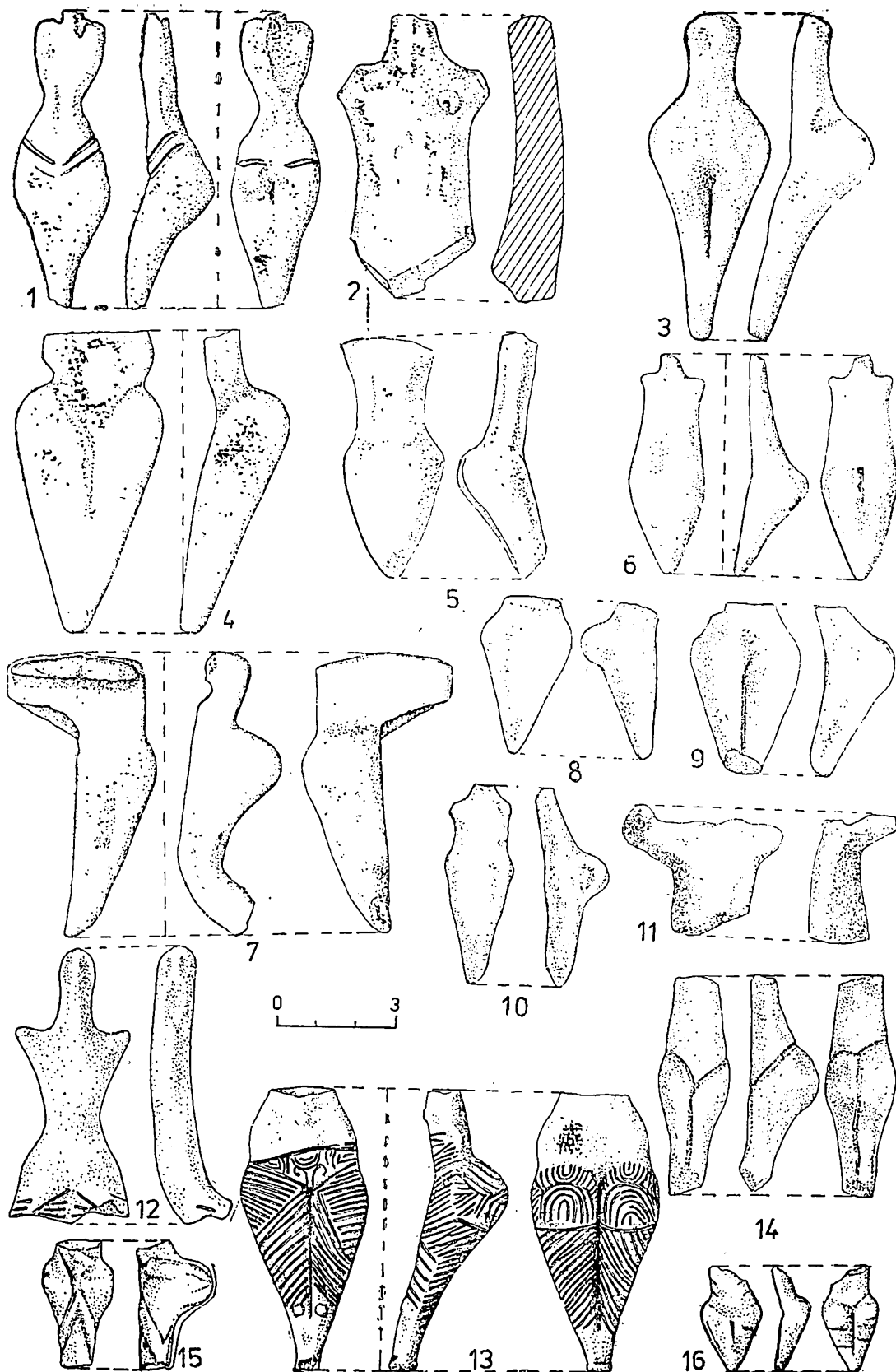

Fig. 7. Idoli antropomorfi, Scântea. Locuința 1: 2, 6, 8-10; locuința 4: 13; locuința 5: 4, 12; locuința 6: 11; groapa 8: 14; groapa 21: 16; strat: 1, 3, 5, 7, 15.

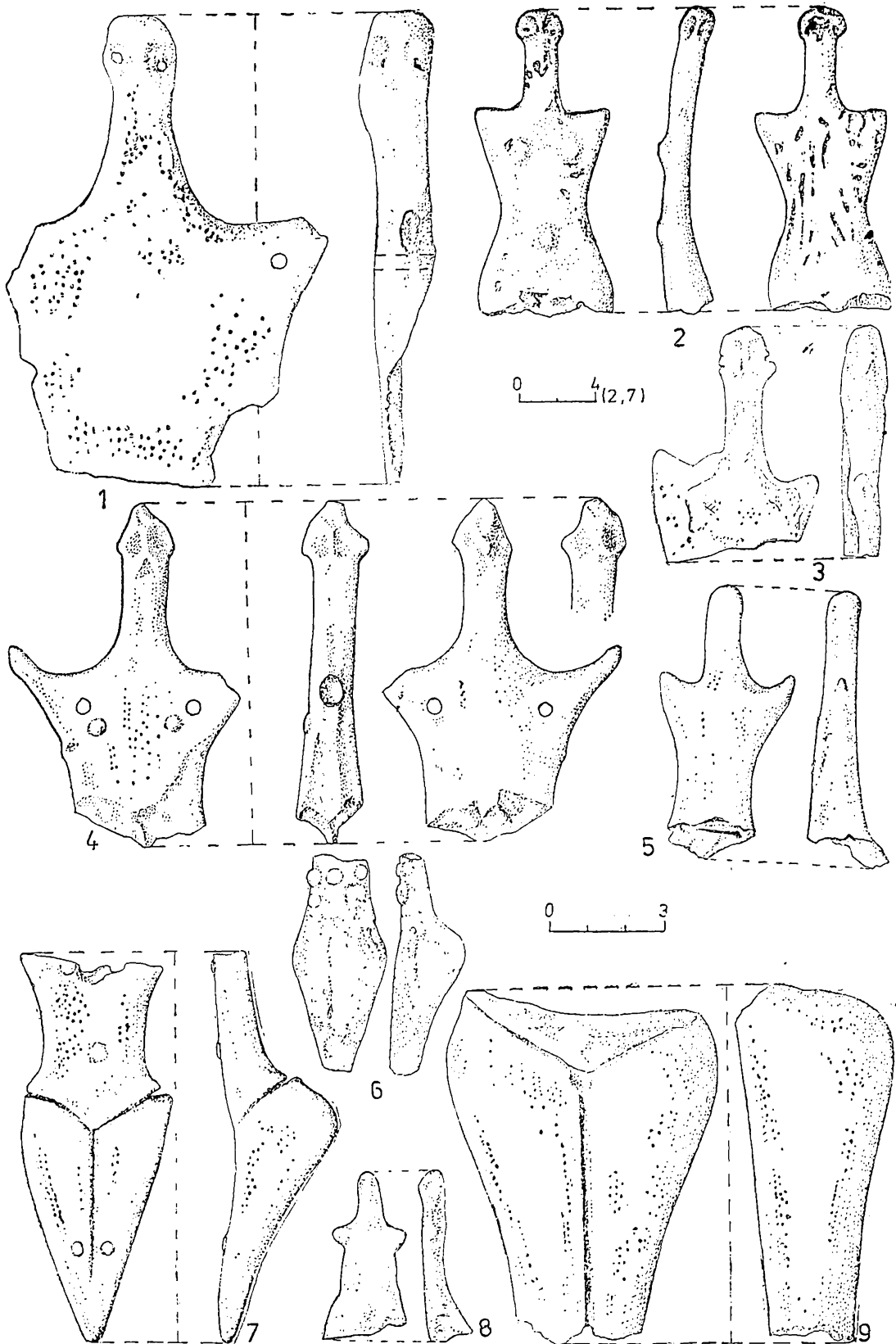

Fig. 8. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1: 1, 4, 7-8; locuința 2: 6; locuința 5: 3; groapa 21: 5; groapa 35: 9; lângă M 2: 2.

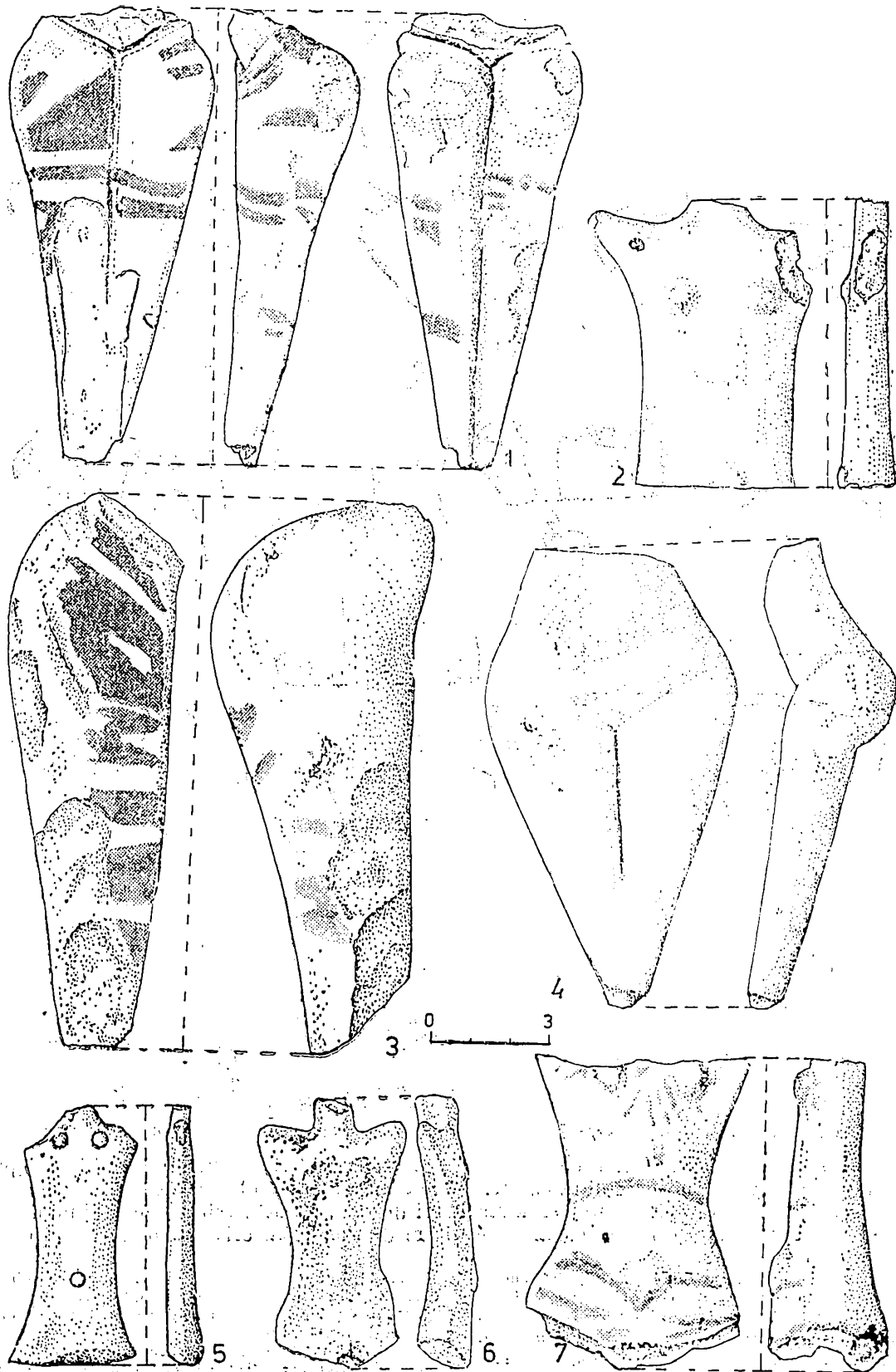

Fig. 9. Idoli antropomorfi, Scânteia. Locuința 1 : 7; locuința 6 : 5-6; groapa 21 : 4; strat : 1-2; *passim* : 3.

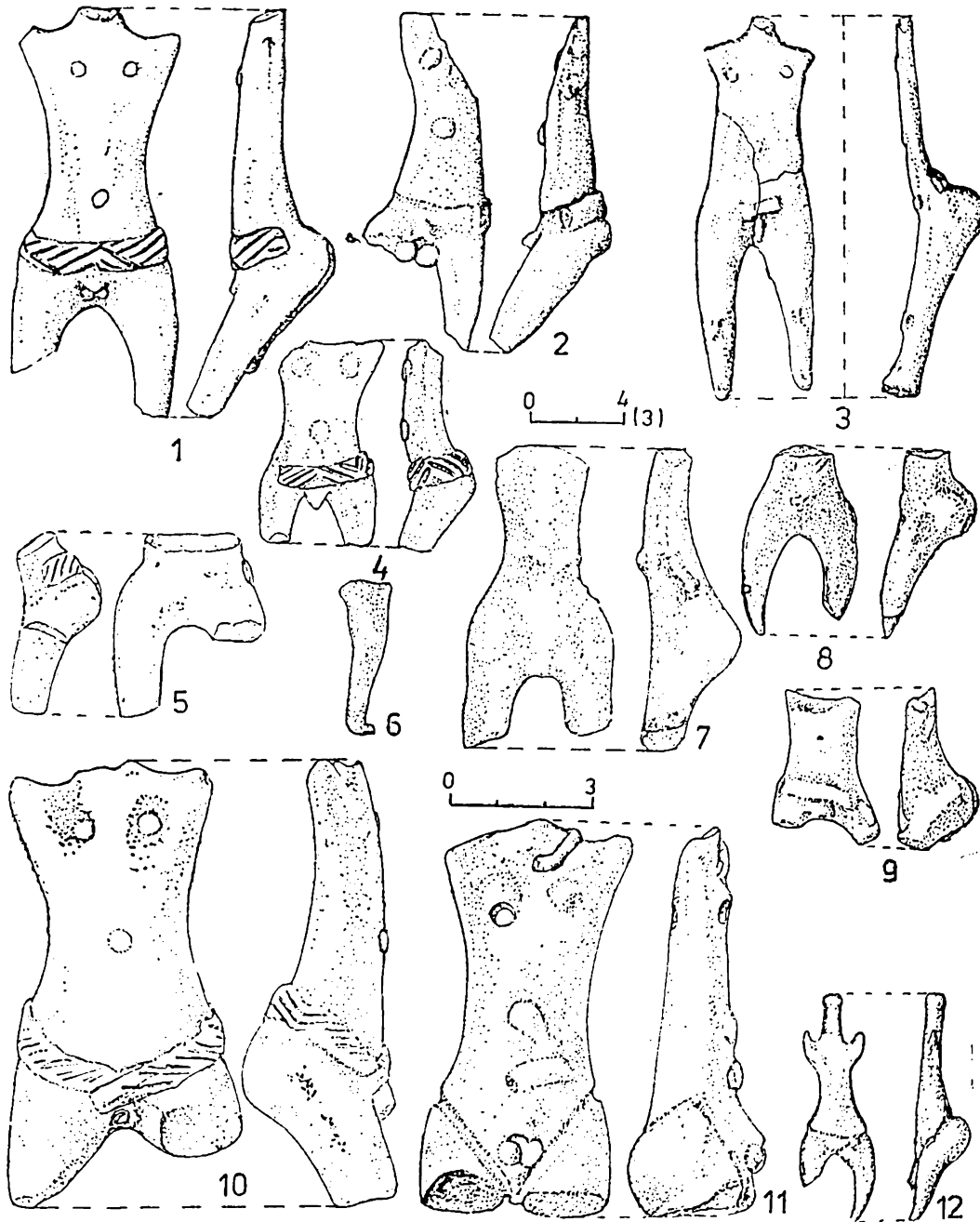

Fig. 10. Idoli antropomorfi, Scântela. Locuința 1: 4-5, 9-12; groapa 21: 1-2, 6, 8; strat: 3, 7.

Astfel de reprezentări, deși rare, sunt cunoscute în aria Cucuteni-Tripolie²⁹, ele semnificând probabil o ființă cu puteri supranaturale, dotată cu atributele esențiale ale ambelor sexe.

O prezență mai rară chiar, este cea a statuetei de tip „Janus”, zeitate cu mai multe capete, juxtapuse de această dată, ceafă în ceafă, care își are de asemenea originea în Asia Anterioară³⁰.

²⁹ A.P. Pogojeva, *op. cit.*, p. 90, indică figurine androgine, cu reprezentări clare femeiești și bărbătești, la Kăšilovtzi, Medveja, Krutoborodintzi I, Šipeniš. N.Ursulescu, V. Batariuc (*L'idole androgynes de Mihoveni (dép. de Suceava)*), în *La civilisation de Cucuteni en contexte européen*, Iași, 1987, p. 309-312) amintesc alte câteva piese similare descoperite în aria Cucuteni, la Drăgușeni-Suceava (nota 3), Cucuteni

(nota 5), Parincea (nota 6), și o alta provenind din aria tripoliană, din zona Niprului (nota 4). La aceste piese am putea adăuga și pe cele descoperite la Dumești (R. Maxim-Alaiha, *op. cit.*, fig. 8-13).

³⁰ Vl. Dumitrescu, *Semnificația și originea...*, p. 100 în care autorul se referă la existența în Asia Mică a unui concept legat de o divinitate cu mai multe capete și chiar cu mai multe corpuri.

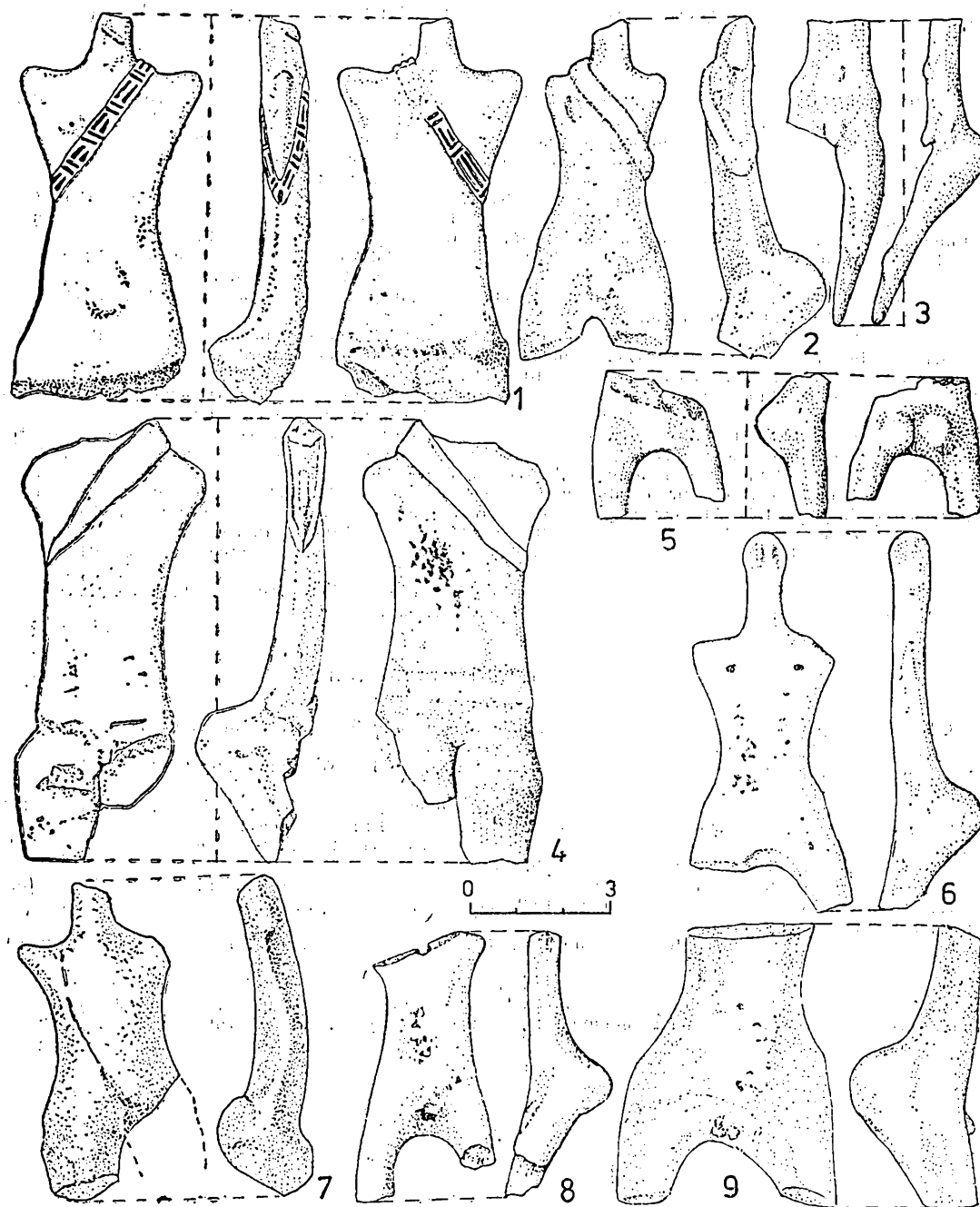

Fig. 11. Idoli antropomorfi, Scântea. Locuința 1 : 6, 8-9; locuința 5 : 1, 3-4; groapa 21 : 7; strat : 2; *passim* : 5.

Nu putem încheia fără a aminti și prezența figurinelor de tip orantă, considerate drept mediatore între oameni și divinități.

Fără pretenția de a epuiza toate interpretările legate de bogatul material plastic descoperit la Scântea, am încercat să facem o prezentare succintă a acestuia, în speranța că cercetările ulterioare vor aduce în discuție piese la fel de interesante și diverse.

DIE ANTROPOMORPHE PLASTIK DER SIEDLUNG CUCUTENI A, SCÂNTEIA (KREIS IAȘI)

ZUSAMMENFASSUNG

In der Zeit zwischen 1985 — 1990 bei den archäologischen Forschungen, unternommen in der Niederlage Cucuteni A5 aus Scânțea, Kreis Vaslui, wurden eine Reihe von 274 plastische antropomorphe Darstellungen entdeckt. Davon sind 11 Stück sehr schematisch und nur im Oberteil gestaltet, um in einer rudimentären Manier das Gesicht mit Augen und Nase wiederzugeben (Abb. 6/7 — 10). Der Rest der Stücke können eingeordnet werden in die Kategorie der klassischen Statuetten, bekannt in den Cucuteni-Niederlagen. Von den 263 Stücken, auf die ich mich besonders bezogen habe, 136 kommen aus Wohnungen, 56 aus Gruben, 54 aus Schichten und nur 17 wurden *passim* entdeckt. Tabelle I wiedergibt ausführlich die Verteilung der Figuren im Rahmen des Komplexes, numerisch und nach Geschlecht. Die Entdeckung einer grossen Anzahl von Stücken in der Wohnung 1 und im Grube 21 deuten, unserer Meinung nach, auf Kultpraktiken hin. Die meisten entdeckten Stücke, 192 sind weibliche, 39 männliche und 32 sind nicht eindeutig. Der grösste Teil der Stücke sind dekoriert mit eingeschnittenen Motiven (Abb. 1 — 6) und andere, bedeckt nachher mit roter Farbe, andere waren nur bemalt (Abb. 8/1 — 2, 7; 9/1 — 3, 7). Einige Stücke sind total undekoriert (Abb. 7/3 — 6, 8 — 11). Eine besondere Erscheinung zwischen den Statuetten ist das Stück aus Abb. 2/9, welches mit Recht „die Venus aus Scânțea“ benannt werden kann.

Einige der männlichen Statuetten aus der erforschten Niederlage sind dekoriert mit einer Schärpe quer über die Brust und mit einem Gurt oder einen Leibgurt über die Hüfte, welche in der Literatur interpretiert werden als distinktive soziale Merkmale der Jugend oder als geistige Einführung der Jugend (Abb. 10 — 11).

Betreffs der grossen Anzahl der antropomorphen Idole, der ganzen oder fragmentaren antropomorphen Gefässe, sowie der Keramik mit antropomorphen Darstellungen, entdeckt auf einer relativ kleinen Fläche, so kann man annehmen, dass die Niederlage aus Scânțea einen starken Kultcharakter hat, was weiter unterstützt werden kann auch von den zukünftigen Erforschungen.

Die Analyse des vorgestellten Materials deuten die Gegenwart eines grossen religiösen Themas. Die grosse, all schaffende Göttin, wurde überrascht in der Hypostase als Jungfrau, Erwachsene oder Schöpferin eines zukünftigen Lebens (Abb. 3/9). Neben ihr erscheint der Mann, der Akolith, nötig zur Fortpflanzung des Lebens (Abb. 10/7, 9, 12). Untergeordnet, wahrscheinlich demselben Thema ist auch die Gegenwart des Androgyns, angesehen als ein Wesen mit übernatürlichen Kräften, versehen mit den wesentlichen Merkmalen der zwei Geschlechter (Abb. 10/1 — 4, 10 — 11; 11/1 — 2, 6). Eine Statuette deutet auch die Gegenwart von „Janus“, ein Gott mit vielen Köpfen, nebeneinandergestellt Genick an Genick. Einige der entdeckten Statuetten sind in betender Stellung (Abb. 8/4; 9/2; 10/12).

Die Art des Schaffens und der Dekorierung der Stücke aus Scânțea, sowie die grossen dargestellten Themen weisen Merkmale der Kultur Cucuteni, erfasst in mehreren Niederlagen die diesem Areal angehören.

LEGENDE DER ABBILDUNGEN

Abb. 1. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 1, 3, 9, 12; Wohnung 4 : 6; Wohnung 5 : 4, 10 — 11, 16; Wohnung 6 : 18; Grube 6 : 14; Grube 21 : 5, 8, 15; Grube 35 : 7; Schicht : 13, 17; *passim* : 2.

Abb. 2. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 1, 3, 7, 10, 13 — 14; Wohnung 5 : 9; Grube 21 : 4, 8, 12; Schicht : 2, 6, 11.

Abb. 3. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 3, 5 — 6; Wohnung 6 : 1, 2; Grube 21 : 7 — 8; Grube 40 : 9; Schicht : 4.

Abb. 4. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 2 — 4, 6; Grube 21 : 1, 7; Schicht : 5; *passim* : 3.

Abb. 5. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 3 — 4; Wohnung 2 : 14; Wohnung 5 : 2; Grube 1 : 11; Grube 8 : 1; Grube 21 : 7, 13; Schicht : 5, 10, 15; *passim* : 5, 8 — 9, 12.

Abb. 6. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 2 — 6; Wohnung 4 : 8, Wohnung 5 : 1, 7, 9; Grube 21 : 10.

Abb. 7. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 2, 6, 8 — 10; Wohnung 4 : 13; Wohnung 5 : 4, 12; Wohnung 6 : 11; Grube 21 : 16; Schicht : 1, 3, 5, 7, 15.

Abb. 8. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 1, 4, 7 — 8; Wohnung 2 : 6; Wohnung 5 : 3; Grube 21 : 5; Grube 35 : 9; neben M2 : 2.

Abb. 9. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 7; Wohnung 6 : 5 — 6; Grube 21 : 4; Schicht 1 — 2; *passim* : 3.

Abb. 10. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 4 — 5, 9 — 12; Grube 21 : 1 — 2, 6, 8; Schicht 3, 7.

Abb. 11. Antropomorphe Idole, Scânțea. Wohnung 1 : 6, 8 — 9; Wohnung 5 : 1, 3 — 4; Grube 21 : 7; Schicht : 2; *passim* : 5.